

MẤY SUY NGHĨ VỀ BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ DI SẢN VĂN HÓA THÀNH NHÀ HỒ

HOÀNG HOA MAI

Trải qua thăng trầm của lịch sử, với sự hà khắc của thiên nhiên và sự vô thức của con người, đã hơn sáu thế kỷ, thành đá của nhà Hồ vẫn sừng sững, uy nghi, thách đố cùng thời gian trên mảnh đất địa linh nhân kiệt xứ Thanh.

Có thể nói, thành nhà Hồ vừa để bảo vệ Vương triều Hồ vừa là bức thành quân sự vững chắc để phòng thủ, đối phó với những cuộc tấn công của các thế lực xâm lăng từ bên ngoài. Thành nhà Hồ được tạo dựng lên là biểu tượng cho sức mạnh và trí tuệ, tài năng của nhân dân ta, không những có ý nghĩa về quân sự, hành chính mà còn là một kiệt tác điêu khắc đá độc nhất vô nhị ở Đông Nam châu Á. Trên thế giới cũng đã xuất hiện nhiều kiến trúc đá như ở Italia, Pháp, Nga, Trung Quốc, Indonexia, Campuchia, ... nhưng thành nhà Hồ có những độc đáo riêng và chứa đựng những bí ẩn cần được khám phá, vinh danh và phát huy tác dụng mang ý nghĩa toàn cầu.

Cho đến bây giờ, chưa có lời giải thuyết phục, làm thế nào, triều Hồ có một thiết kế tổng thể và chi tiết về cấu trúc, tạo hình, dáng thế, cho những phiến đá có kích thước to, nhỏ khác nhau với trọng lượng nhiều tấn để lắp ghép mà đạt đến độ chính xác và tinh xảo như vậy.

- Với độ cao non chục mét, nặng vài chục tấn đặt trên mặt đất, đã kinh qua nhiều sự biến động của địa tầng, địa chất mà vẫn không bị lún, nghiêng, di dịch, tách vỡ ở các cổng thành và thành đá bao quanh.

- Bằng cách làm thủ công, không có máy móc, thiết bị hiện đại như ngày nay, làm sao mà

nhân dân ta vừa thiết kế, vừa khai thác đá, vừa chế tác, vừa vận chuyển, vừa lắp ghép, đặc biệt là lắp ghép các cổng thành, đòi hỏi việc thi công rất kỹ thuật có độ chính xác cao mà chỉ trong 3 tháng đã làm xong công trình thành đá hoàn hảo như vậy.

Nhiều nhà nghiên cứu xã hội học đã có cùng một ý nghĩ, ví thành nhà Hồ như một tác phẩm điêu khắc mà trong đó tính kiến trúc, tạo dáng đã bộc lộ những thuộc tính của nghệ thuật từ khâu thiết kế lắp ghép các chi tiết cho đến cấu trúc tạo hình mang đậm nét tạo hình phương Đông.

Tạm thời chúng tôi chưa bàn đến địa điểm xây dựng thành, cách thức phong thủy, địa hình, hoặc chiến lược chính trị, phòng thủ quân sự, mà chỉ đi sâu về sắc thái văn hóa và đề tôn vinh giá trị đó, phát huy tính nhân văn trong việc quảng bá tuyên truyền di sản văn hóa thế giới thành nhà Hồ trong thời kỳ hội nhập mà thôi.

Với ý nghĩa là một di sản văn hóa thế giới, đối tượng người đến nghiên cứu, tham quan đã và sẽ không dừng ở trong nước mà còn có nhiều khách quốc tế. Do vậy tất cả những việc làm của người quản lý di sản phải đặt thành nhà Hồ trong mối quan hệ văn hóa, kinh tế, chính trị, an ninh xã hội để tôn tạo tu bổ và phát huy tác dụng mới có hiệu quả.

Một là, trên cơ sở quy hoạch tổng thể mà có bước đi đúng và vững chắc cho việc thực hiện quy hoạch chi tiết cụ thể, sát với thực tế để phát triển du lịch. Nếu nói du lịch Thanh Hóa mà không tính đến cách làm kinh tế có hiệu quả thì không thể phát triển được văn hóa một cách

Khai quật thành nhà Hồ - Ảnh: Đạt Thức

toàn diện và bền vững.

Thanh Hóa là một tỉnh đất rộng người đông, có 4 vùng kinh tế, có hàng ngàn di tích, trong đó cấp quốc gia non 400 điểm, có một di sản văn hóa thế giới, tiềm năng du lịch là rất lớn, vì thế thành Nhà Hồ phải là một trong những trọng điểm trong quy hoạch tổng thể của du lịch xứ Thanh. Hiện trạng thành nhà Hồ mới có danh hiệu quốc tế để vinh danh mà chưa có những giải pháp hữu hiệu để phát huy tác dụng đúng tầm với vị thế di sản thế giới.

Trước hết, thành nhà Hồ phải được bảo vệ nguyên trạng đúng diện mạo đã có, không làm biến dạng di tích, bao gồm cổng thành, thành đá bao quanh và các hiện vật trong thành, như rỗng đá, móng nhà đá, móng nhà ở khu điện. Đồng thời, xác định chính xác các hạng mục xung quanh thành của di tích, như hào thành, la thành, các vị trí khác của di tích theo một thứ tự kiến trúc thời đó, kể cả hạ tầng còn dưới lòng đất để vừa phát huy tác dụng, vừa nghiên cứu khoa học, cần hết sức thận trọng, tránh khai quật vội vàng đáng tiếc. Việc khảo cổ là dựa trên cơ sở nghiên cứu khoa học có trọng điểm và lắng nghe có chọn lọc ý kiến của các nhà

chuyên môn, các nhà quản lý và nhân dân, nếu không di tích sẽ bị đào bới nham nhở, gây phản cảm, lãng phí ngân sách không cần thiết.

Hai là, để phát huy giá trị của di sản văn hóa thành Nhà Hồ, một việc làm có tính tiên quyết, đó là sớm có khu nhà đón tiếp khách, có trang thiết bị chuyên dùng, với chất lượng hiện đại phục vụ du khách, trong đó có người nước ngoài. Đồng thời, có nơi giới thiệu khái quát về giá trị văn hóa của thành nhà Hồ trong tiến trình lịch sử Việt Nam ở cuối thế kỷ XIV đầu thế kỷ XV và ý nghĩa thời đại trong xu thế hội nhập ngày nay với du khách trong nước và quốc tế. Qua đây họ có dịp hiểu biết về văn hóa vùng, miền của Thanh Hóa, kể cả văn hóa vật thể, văn hóa phi vật thể, văn hóa ẩm thực, vấn đề tôn giáo tín ngưỡng, tâm linh và các điểm đến tham quan tiếp theo đối với du khách nếu có nhu cầu. Cũng trong quần thể khu hành chính nghiệp vụ, cần có một bảo tàng trưng bày các tư liệu, hiện vật khảo cổ học tại thành nhà Hồ, kể cả những tư liệu bổ trợ khác có liên quan với quá trình biến đổi lịch sử trước và sau triều Hồ. Mặt khác, cũng cần quan tâm đúng mức và sớm có khu dịch vụ, như bán hàng lưu niệm, nhà vệ sinh

chuẩn mực phục vụ du khách. Để nhân dân có nơi dâng hương tưởng niệm những người yêu nước và có công làm nên thành đá ở triều Hồ; cần xây dựng một ngôi đền tại địa điểm thích hợp. Trong phòng trưng bày nên có mô hình, mô phỏng tổng thể cấu trúc kinh thành nhà Hồ, với một diện tích khoảng 40m².

Ban Quản lý thành nhà Hồ cần sớm có phương án quan hệ mật thiết với làng nghề truyền thống, đặc biệt là khai thác và phục hồi văn hóa phi vật thể, như lễ hội, trò chơi, trò diễn dân gian, kể cả việc nghiên cứu, tìm hiểu dấu vết về múa hát cung đình ở khu vực dân cư lân cận.

Thành nhà Hồ muốn được quảng bá, tôn vinh, thu hút được du khách đến tham quan ngày một nhiều hơn, thì không thể tách rời thị trấn Vĩnh Lộc, một yếu tố được ví như then chốt mở cửa cho khách vào thành. Vì vậy, thị trấn Vĩnh Lộc phải được nâng cấp thành thị xã văn minh, thanh lịch, có tầm cỡ ở phía Tây của tỉnh, nhất là dịch vụ du lịch, một ngành kinh tế mũi nhọn trong tương lai gần của huyện và tỉnh Thanh Hóa. Với lợi thế ấy, lãnh đạo huyện Vĩnh Lộc cần có phương án đột phá theo hướng xã hội hóa về việc đầu tư khách sạn, nhà hàng ăn đặc sản, hướng dẫn du lịch, đẩy mạnh tham quan các điểm du lịch lân cận, khôi phục làng nghề truyền thống, làm hàng lưu niệm, thường ngoạn phong cảnh, văn cảnh chùa, thăm hang động... Cùng với huyện Vĩnh Lộc, Ban quản lý thành nhà Hồ cần sớm có kế hoạch đào tạo cán bộ hướng dẫn du lịch có bài bản, đặc biệt là cán bộ chuyên ngành sử, bảo tồn, bảo tàng, cán bộ vừa có chuyên môn sâu, lại tâm huyết với ngành và thạo tiếng nước ngoài,...

Ba là, đặt di sản văn hóa thế giới thành nhà Hồ trong mối quan hệ với các di tích trong tỉnh, trong nước và quốc tế. Đây là một vấn đề hết sức quan trọng, nhạy cảm để phát triển du lịch trên một tư duy mới. Nếu không lấy lợi thế di sản thành nhà Hồ làm xuất phát điểm cho chuyến tham quan của du khách trong nước và người nước ngoài thì là một điều đáng tiếc. Từ thành nhà Hồ, du khách có thể đến các điểm khác, như quần thể điện Lam Kinh, khu Sơn Lăng linh thiêng, đền thờ Lê Lợi, Lê Lai, căn cứ Hội thề Lũng Nhai và các di tích vệ tinh khác... Tiếp đó, du khách văn cảnh thiên nhiên dọc

theo đường đi đến Cẩm Lương, Cẩm Thủy xem suối cá thần, một địa danh huyền bí nổi tiếng có một không hai mà chưa có lời giải về tâm linh tiềm ẩn bên trong thắng cảnh này. Ngược về phía Đông Bắc, du khách đến Bim Sơn thăm một số di tích, như đền Sòng Chín giếng, khu trung tâm thờ mẫu nổi tiếng của cả nước; tiếp đó đi Nga Sơn ngắm cảnh, vào động Từ Thức xem cửa Thần Phù, làng nghề dệt chiếu truyền thống, rồi về Hậu Lộc thăm cụm di tích Bà Triệu, tham quan làng Phú Điền, một địa danh của cuộc chiến đấu oanh liệt do nữ tướng Triệu Thị Trinh khởi binh đánh giặc phương Bắc.

Cũng một chuyến đi từ thành Nhà Hồ, du khách qua nhiều điểm dừng chân và về tham quan mảnh đất Hàm Rồng, nơi đã chứng kiến cuộc chiến đấu kiên cường, dũng cảm của quân dân Thanh Hóa bắn hạ hàng trăm máy bay Mỹ, lập nên chiến công vĩ đại của dân tộc. Chỉ khái quát vài ví dụ về lợi thế phát huy giá trị di sản văn hóa thế giới thành nhà Hồ, du lịch nội địa trong tỉnh cũng có thể phát triển theo chiều hướng mở rộng tạo ra sức bật mới. Từ thực tế của các địa phương trong nước, như cố đô Huế, tháp Chăm - Mỹ Sơn (Quảng Nam), động Phong Nha (Quảng Bình), vịnh Hạ Long (Quảng Ninh)..., thành nhà Hồ sẽ thành công không kém các địa phương nói trên về khả năng phát triển du lịch. Một vấn đề nữa cũng cần đề cập trong việc đẩy mạnh đầu tư xúc tiến du lịch mà Ban Quản lý thành nhà Hồ cần mở rộng đối tác với các tổ chức du lịch trong nước và giao lưu văn hóa giữa di sản thành nhà Hồ với các di sản ở các địa phương khác trong khu vực. Đây là một khâu mang tính chiến lược văn hóa du lịch giữa các tỉnh bạn với hệ thống di tích tỉnh của tỉnh Thanh Hóa. Nếu Thanh Hóa có cách phát huy giá trị di sản văn hóa một cách bền chặt, đúng hướng thì du lịch mới phát triển mạnh và có hiệu quả.

Khi đã có định hướng cho bước phát triển du lịch mở rộng bền vững thì các di sản của Thanh Hóa, trong đó thành nhà Hồ nên tham gia phối hợp với các tỉnh để tổ chức các cuộc giao lưu quảng bá giá trị di sản, như "Kinh đô xưa và nay", "Người đẹp Kinh đô", "Hát múa cung đình", "Ăm thực cung đình"... Tất cả để thực hiện phương châm là, góp phần từng bước thỏa mãn nhu cầu văn hóa thông qua hoạt

động du lịch và phát huy giá trị di sản, tăng nguồn thu, nâng cao mức sống an sinh xã hội cho địa phương. Trên cơ sở bảo tồn, phát huy giá trị di sản, đẩy mạnh hoạt động du lịch trong nước cần phải vươn đến các nước trong khu vực, tạo ra những điểm nhấn có chất lượng trong công tác lữ hành để góp phần phát triển kinh tế.

Bốn là, đẩy mạnh công tác xã hội hóa trong việc quảng bá và phát huy giá trị di sản văn hóa thành nhà Hồ.

Kinh nghiệm thực tế cho thấy, ở nước ta, nhiều địa phương có phong trào xã hội hóa về văn hóa du lịch có hàng chục năm nay và đã phát huy tác dụng khá tốt, góp phần thỏa mãn từng bước nhu cầu văn hóa ngày càng cao cho nhân dân, làm lợi cho Nhà nước hàng ngàn tỷ đồng mỗi năm, tạo ra môi trường văn hóa lành mạnh, góp phần nâng cao đời sống cho hàng triệu người lao động. Các điểm du lịch văn hóa, như Đầm Sen, Suối Tiên, Bái Đính, Quảng Ninh... và nhiều điểm khác trong nước là nguồn lực của tư nhân, của các tổ chức xã hội tạo thành và đã phát huy tác dụng đáng trân trọng.

Từ thực tế ấy, không có lý do nào mà Thanh Hóa nói chung, Ban Quản lý thành nhà Hồ, ngành du lịch, huyện Vĩnh Lộc nói riêng lại không đẩy mạnh nội dung xã hội hóa vào công tác tu bổ tôn tạo, quảng bá, tuyên truyền và phát huy giá trị di sản văn hóa thành nhà Hồ. Thanh Hóa có nhiều doanh nghiệp lớn, nhiều nhà hảo tâm, nhiều tổ chức xã hội chuyên ngành, đồng thời kêu gọi các nhà đầu tư trong nước, nước ngoài cùng tham gia trên nguyên tắc đôi bên cùng có lợi và phải tuân thủ những quy tắc mà *Luật di sản văn hóa, Luật sửa đổi, bổ sung một*

số điều của Luật di sản văn hóa đã đặt ra... Xã hội hóa không phải là ai có nhiều tiền bỏ vào đầu tư và hoạt động theo ý muốn để có nhiều lợi nhuận thông qua du lịch ở các di tích nói chung, thành nhà Hồ nói riêng, mà phải chịu sự quản lý của Nhà nước theo pháp luật hiện hành. Nhà nước sẽ tạo mọi điều kiện cho người dân hoạt động du lịch thông qua cơ chế chính sách thông thoáng, đảm bảo hiệu quả kinh tế, xã hội của các cá nhân và lợi ích của Nhà nước. Xã hội hóa không có nghĩa là nhà nước không đầu tư, mà ngược lại Nhà nước vẫn đầu tư kinh phí cho các di tích trọng điểm ở các hạng mục mang tính chủ đạo nhưng không dàn trải. Ví thế, ở thành nhà Hồ, nếu xét thấy những phần việc đơn giản như xây dựng các công trình phục vụ, hỗ trợ kinh phí tôn tạo, tổ chức lễ hội, làm hàng lưu niệm... thì giao cho tư nhân đảm nhiệm, nếu làm được như thế, mới có thể góp phần thúc đẩy du lịch Thanh Hóa phát triển.

Từ thực tế trên, để phát triển du lịch di sản thành nhà Hồ và các di tích trọng điểm khác, Thanh Hóa cần sớm có cơ chế chính sách thông thoáng để thu hút các nhà đầu tư. Để có nhiều khách du lịch đến với Thanh Hóa, trước hết Ban Quản lý thành nhà Hồ cần xây dựng một môi trường văn hóa sạch, đẹp, lành mạnh, văn minh, thanh lịch... Muốn làm được như vậy thì người làm du lịch phải đóng vai trò nòng cốt, không có cách nào khác là phải học, phải được đào tạo có bài bản, kể cả kiến thức về văn hóa giao tiếp, kiến thức ngoại ngữ, đây cũng là một yếu tố quan trọng của xu thế phát triển du lịch hiện nay./.

H.H.M

